

Cercetările de diagnostic arheologic și evaluare de teren de la Bălănești, județul Gorj din anul 2015

*Marinoiu Vasile, Sana Daniel,
Georgescu Ștefan*

Summary

In November 2015, as a result of random archaeological findings done by various persons with the help of metal detectors on the Bălănești village, Gorj county, we did some diagnostic research and field evaluation around the area.

This archaeological diagnostic determined the presence of the archaeological material, the structure of the complexes, the artifacts from the researched area. In case of the discovery of remnants we tried to determine the delimitation of the site, the stratigraphy of the area, their preservation state but also an evaluation of the risks which can affect the found heritage.

We created five sections with various dimensions in order to reconstitute the archaeological context from which the findings were extracted, together with the identification and delimitation of the archaeological site.

Evoluția rapidă din ultimii ani, a unui adevărat fenomen la scară națională, acela al investigării solului cu detectoare de metale de către nespecialiști în arheologie, a dus la descoperirea a numeroase artefacte din diferite epoci istorice. Nici județul Gorj nu a fost ferit de acest fenomen, astfel că, în anul 2015, nouă deținători ai unor asemenea aparate de detecție (constituiți într-un cerc de pasionați de istorie), au efectuat mai multe investigații în arealul județului (mai ales în zona deluroasă) și chiar în zonele limitrofe (județul Hunedoara). Cu obiectele descoperite s-a amenajat o expoziție la Muzeul Județean Gorj în luna decembrie 2015.

Aceștia, prin acțiunile, lor au dus la descoperirea unor noi situri arheologice în județul nostru, fapt ce a determinat instituțiile de cultură (Direcția județeană de Cultură și Muzeul Județean Gorj "Alexandru Ștefulescu,") , cu sprijinul primăriilor în arealul cărora s-au depistat artefactele, să ia măsurile adecvate, cu respectarea legislației în vigoare, prin preluarea , clasarea și evaluarea acestora.

În acest sens, arheologi de la Muzeul Județean Gorj "Alexandru Ștefulescu, (dr. Marinoiu Vasile) și de la firma Vanderlay Arheo din Hunedoara (dr. Sana Daniel și drd. Georgescu Ștefan), s-au deplasat într-o zonă forestieră, ce aparține comunei Bălănești, teren ce a făcut obiectul unei investigații cu detectorul de metale, de către Cîrstea Valentin și Maria Doru Sorin. Aceștia, din urmă au predat obiectele descoperite Muzeului Județean Gorj.

Localitatea Bălănești, se află amplasată în depresiunea Târgu Jiu – Câmpu Mare, la cca. 8 km Est de municipiul Târgu Jiu, iar pădurea și punctul Dealul Mare

unde s-au descoperit artefactele geto-dacice, la cca 1,5 km Nord de D.N. 67 Târgu Jiu – Râmnicu Vâlcea și la cca 2 km Vest de DJ 665 A Drăgoieni- Bălănești.

Pentru protejarea arealului prin declararea zonei ca sit arheologic, era necesar să efectuăm aici urgent, o evaluare de teren și un diagnostic arheologic intruziv, acestea fiind determinate de necesitatea identificării, delimitării și protejării sitului arheologic din care provin o serie de descoperiri întâmplătoare (arme, buterolă, aplice, fibule geto-dacice din fier și bronz) și astfel să sistăm orice posibilitate de a se mai efectua detecții neautorizate în acest perimetru.

Valoarea și raritatea unor piese (pumnale tip sica), a impus așadar, necesitatea evaluării potențialului arheologic al zonei în care au fost descoperite. Acest diagnostic a avut drept obiective determinarea prezenței sau absenței materialelor arheologice, a structurilor complexelor, artefactelor sau ecofactelor din zona afectată de ”detectorști,, , iar în cazul descoperirilor unor vestigii arheologice, s-a urmărit distribuția spațială a acestora (delimitarea sitului), stratigrafia zonei, caracterul și starea lor de conservare, precum și evaluarea riscurilor care pot afecta patrimoniul arheologic descoperit.

După cum arătam mai sus, suprafața care a făcut obiectul cercetării noastre, are destinația de teren forestier, iar vestigiile arheologice au fost descoperite în zona de sud-est a unui platou cu o elevație de cca 320 m, zona fiind ușor mai înaltă (cu cca 4 -5 m), față de restul platoului. Din punct de vedere geologic, zona este constituită din formațiuni sedimentare de pietrișuri și nisipuri pliocene, suprapuse de argile marnoase.

În ansamblu, am optat pentru o cercetare combinată –invazivă și noninvazivă, precedată de o verificare riguroasă a tuturor datelor disponibile (bibliografice, cartografice, documente administrative și juridice etc.), care fac referire la patrimoniul arheologic al localității sau care indică un potențial arheologic.

Date fiind resursele limitate, cercetarea noastră s-a dorit a fi una cu caracter de sondare, menită să acopere, în primul rând, zona afectată de gropile de detecție realizate de nespecialiști. Pentru întreaga suprafață s-a procedat inițial la o evaluare preliminară de teren, prin intermediul periegezei, acțiune menită să verifice și să înregistreze eventualele anomalii ale reliefului (diferențe de culoare ale vegetației, amenajări antropice ale solului etc.), sau prezența unor materiale arheologice (ceramică, piese litice, resturi materiale de construcție etc.). Ulterior, s-a trecut la realizarea unor mici secțiuni.

Cercetarea arheologică a constat din executarea a cinci secțiuni de sondaj, cu dimensiuni variabile, realizate manual (de arheologii de mai sus și muncitorii Cernitoiu Jean și Cîrciu Ion de la Muzeul Județean Gorj). Această cercetare a avut drept obiective, reconstituirea contextului arheologic din care au fost extrase piesele, alături de identificarea și delimitarea sitului arheologic, în scopul protejării acestuia de alte agresiuni de orice fel.

Densitatea, lungimea și orientarea unităților de săpătură a fost determinată de particularitățile reliefului și de suprafața afectată de ”detectorști,,. Patru din cele cinci sondaje suprapun zone afectate de descoperitorii amatori, urmare a activităților

de detecție. Ultima secțiune a avut ca scop evaluarea potențialului arheologic al uneia din cele patru anomalii antropice, care se prezintă sub forma unor movile cu înălțimea redusă și prăbușite în interior.

Pentru fiecare unitate de săpătură în parte, s-au executat fotografii digitale de ansamblu (la finalizare), de profil, iar după caz și de detalii. De asemenea, pentru unitățile de săpătură în care au fost descoperite vestigii arheologice din categoria mormintelor de incinerare, s-au realizat desene ale planurilor și profilelor relevante la scara de 1: 10. Planul unităților de cercetare arheologică și a întregului sit a fost realizat digital, pe baza punctelor topografice înregistrate cu ajutorul unui aparat GPS marca Hlux M-1200 Bluetooth GPS Receiver (precizie de măsurare mai mică de 2, 2 m). În cazul complexelor arheologice, s-au realizat desene integrate în planul general al secțiunilor de sondaj.

Prezentăm mai jos principalele descoperiri. În cele cinci secțiuni de sondaj s-au cercetat un număr de șapte complexe arheologice, după cum urmează:

Complexul Cx1 ; groapă de formă ovală, cu dimensiunile de 0,40 x 0,35 m și adâncimea maximă de 0,35 m de la nivelul actual de călcare, deranjată parțial de intervenția recentă realizată ca urmare a detecției de metale. Umplutura complexului antic era formată dintr-un sediment brun-cenușiu, iar umplutura gropii de intervenție constă din pământ negru, afânat, rezultat al descompunerii unor resturi vegetale. Inventarul său nu poate fi precizat, groapa fiind răvășită de persoane necunoscute. În lipsa inventarului, datarea complexului este incertă.

Complexul Cx2: groapă aproximativ circulară, cu diametrul de 0,80 m și adâncimea maximă de 0,26 m de la nivelul de conturare, deranjată parțial de o intervenție recentă, realizată ca urmare a detecției de metale. Umplutura complexului arheologic era formată dintr-un sediment brun-cenușiu, cu piatră rulată. Groapa de intervenție a fost umplută cu pământ negru, afânat, rezultat al descompunerii unor resturi vegetale. Inventarul său, extras din context de către „detectoriști” și predat muzeului, a putut fi reconstituit însă pe baza declarațiilor acestora. El consta dintr-un vârf de lance orientat aprox. nord-sud, suprapus de un pumnal curb de tip sica, ambele având vârful orientat spre sud. La vârful pumnalului se afla un fragment dintr-o fibulă din fier. Sub aceste arme au mai fost descoperite o fibulă, o cataramă, o aplică, un piron, o buterolă și părțile metalice ale tecii pumnalului, toate realizate din fier, la care se adaugă o mică verigă din bronz. Pe fundul nederanjat al gropii am descoperit câțiva pigmenți de cărbune, iar în lateralul acesteia, în colțul de nord-est al sondajului, la -0,50 m adâncime, într-o anomalie datorată rozătoarelor („crotovină”), au fost descoperite câteva fragmente mici de oase calcinate. Datare: cultura getică, sec. II-I a. Chr.

Complexul Cx3: groapă ovală, cu dimensiunile de 0,76 x 0,40 m și adâncimea maximă de 0,24 m de la nivelul de conturare, deranjată parțial de o intervenție recentă, realizată ca urmare a detecției de metale. Umplutura complexului era formată dintr-un sediment brun-cenușiu, iar cea a gropii de intervenție din pământ negru, afânat, cu resturi vegetale. Inventarul complexului, consta dintr-un pumnal curb de tip sica și un fragment dintr-un arc de fibulă din fier, descoperit în partea nederanjată a gropii. Pumnalul ca și în cazul precedent, a fost

extras de către „detectoriști” și predat muzeului. Datare: cultura getică, sec. II-I a. Chr.

Complexul Cx4: groapă aproximativ ovală, cu dimensiunile de 0,80 x 0,70 m și adâncimea maximă de 0,32 m de la nivelul de conturare, deranjată în mare parte de intervenția recentă, realizată ca urmare a detecției de metale. Umplutura gropii antice era formată dintr-un sediment brun-cenușiu, iar cea a gropii de intervenție, din pământ negru, afânat. Inventarul complexului, consta dintr-un pumnal curb de tip sica, fără mâner și îndoit ritual și o brătară din fier, depuse înspre limita nordică a gropii, la -0,30 m de la nivelul actual de călcare. La mică distanță spre sud, la -0,20 m adâncime, se afla o altă grupare de materiale arheologice, compusă dintr-o fibulă, doi cercei, două aplice și un vârf de lamă de pumnal. Tot din interiorul gropii mai provine un nit din fier, căruia nu-i putem însă preciza cu exactitate poziția. Între cele două grupări, pe fundul gropii aflat la -0, 2 m față de nivelul de conturare, au fost descoperite in situ, mai multe resturi osteologice calcinate alături de un fragment ceramic atipic. Exceptând aceste ultime descoperiri, toate piesele metalice au fost extrase de către „detectoriști” și predate muzeului. Datare: cultura getică, sec. II-I a. Chr.

Complexul Cx5: bordei cercetat parțial, pe o lungime de cca. 5 m și o lățime de 0,80 m, ce avea o formă aprox. patrulateră și dimensiunile de cca. 8 x 5,50 m. În interiorul sondajul nostru au fost identificate resturile degradate ale unui cuptor de tip „pietrar”, amplasat spre sud, cu bolta de piatră răvășită și răspândită în toată suprafața cercetată a locuinței. Sub acestea apare un strat de cărbune și fragmente ceramice, iar în caroul 2, chiar arsură la roșu a sterilului lutos. Vatra cuptorului pare să fi avut două nivele de utilizare, dintre care un prim nivel, cu dimensiunile surprinse de cca. 0,60 x 0,50 m. Această primă vatră, astăzi degradată în cea mai mare parte, a fost refăcută ulterior într-o formă mai restrânsă, surprinsă de noi pe o suprafață de cca. 0,45 x 0,40 m. Nu s-au constatat urme de amenajare a podelei locuinței, lentila de lut cenușiu cu pigmenți de cărbune fiind cel mai probabil rezultatul incendierii construcției și a acumulărilor anterioare de resturi organice. În prezent, complexul se prezintă sub forma unei movile cu o perforație în interior. Aspectul acesta se datorează faptului că solul excavat din interiorul locuinței, a fost depus pe margini, jurul pereților, cu rolul de izolator împotriva apei și a frigului. Inventarul antropoc al complexului constă din ceramică fragmentară. Datare: ev mediu, sec. XV-XVI.

Complexul Cx6: groapă aproximativ ovală, de mici dimensiuni (0,27 x 0,23 m), cu o adâncimea maximă de 0,38 m de la nivelul actual de călcare, deranjată în mică măsură de intervenția recentă, realizată ca urmare a detecției de metale. Umplutura gropii antice era formată dintr-un sediment negru, afânat, cu pietriș. Inventarul complexului consta din doar câteva resturi osteologice calcinate. Complexul se află la mai puțin de 15 cm sud-est de Cx4. Având în vedere însă apropierea de Cx4, această groapă aparține cel mai probabil orizontului culturii getice din sec. II-I a. Chr. În lipsa unui inventar relevant din punct de vedere cronologic, datarea complexului este incertă. Având în vedere însă apropierea de

Cx4, această groapă aparține cel mai probabil orizontului culturii getice din sec. II-I a. Chr.

Complexul Cx7: groapă ovală, cu dimensiunile de 0,47 x 0,23 m și o adâncime redusă, de numai 7 cm față de nivelul de conturare. Umplutura gropii era formată dintr-un sediment cenușiu, lutos, cu pigmenți de cărbune, aceștia formând întreg inventarul complexului, irelevant din punct de vedere cronologic, astfel că datarea complexului este incertă.

Materialul ceramic descoperit în nivelul vegetal sau în sondajele S1-S4, este unul destul de fragmentar, în majoritate atipic. Ceramica aparține speciei uzuale, iar lipsa decorului și starea de degradare în care se află, nu ne permite considerații pertinente asupra acestora. Cu rezervele de rigoare, apreciem totuși, pe baza facturii, că ea aparține culturii getice.

Nici ceramica descoperită în complexul medieval Cx5 nu se prezintă într-o stare mai bună, aceasta fiind deosebit de fragmentară. Aproape întreg lotul de materiale prezintă urme de ardere secundară, uneori până aproape de vitrifiere, de unde rezultă o culoare albicioasă. Vasele sunt lucrate la roată rapidă, din pastă de bună calitate, degresată cu nisip cu granulație mică. Ca forme se disting oalele cu buza răsfântă spre exterior, profilată, simple sau cu toarte și castroanele. Decorul constă în general din linii incizate, dispuse oblic pe corpul vaselor. Decorul smălțuit și pictat este atestat și el, însă doar printr-un singur fragment ceramic.

În ce privește piesele din metal, acestea aparțin în mod cert epocii La Tène, caracteristicile lor permițând o serie de nuanțări după cum urmează. Vârful de lance, prelung, cu nervură mediană unghiulară, aparține variantei b, conform schemei propuse de I. Glodariu și E. Iaroslavschi, majoritatea datându-se între sec. I a. Chr. – I p. Chr. În așezarea getică de la Poiana există însă și exemplare mai vechi.

Catarama face parte din tipul dreptunghiular, cu spin simplu sau „spin cap de rață” (Hoch-rechteckige Gürtelschließen mit einfachem Dorn bzw. mit Dorn mit Entenkopf - Variante Thür) din Latène-ul târziu. În schema sa tipologică, A. Rustoiu le include în tipul 2 („catarama rectangulare cu spin”) și le datează „pe toată durata sec. I a. Crh. - I p. Chr.. În România, analogii apropiate avem la Zimnicea, Blandiana, Tilișca și mai aproape de noi, în Vâlcea, la Racovița.

Brățara cu capete trompetiforme reprezintă o apariție extrem de rară în spațiul de care ne ocupăm și aparține probabil tipului 10 după Rustoiu, cu o datare largă, motiv pentru care nu vom insista asupra ei.

Cele mai importante repere cronologice ale descoperirilor de la Bălănești Dealul Mare ni le oferă fibulele. Prima dintre acestea, fibula cu noduri, de schemă La Tène C, descoperită în complexul Cx4, aparține tipului 1a după A. Rustoiu, tip care se datează de la sfârșitul sec. II până la jumătatea sec. I a. Chr. Cea de-a doua, fibula de tip La Tène târziu, cu coardă exterioară, cu arcu simplu, fațetat în secțiune, port-agrafa plină se încadrează în tipul 7a2 după Rustoiu, datată între 75 și 25 a. Chr. Cele două tipuri de piese apar chiar asociate în unele descoperiri mai vechi, fapt care ne îndeamnă să nu excludem o existență a „necropolei” noastre doar pe durata sec. I a. Chr.

Pumnalele curbe de tip sica, în ciuda faptului că nu oferă repere cronologice înguste, sunt de departe cele mai importante și mai spectaculoase obiecte de inventar recuperate (nu de noi din păcate) din contextele cercetate de noi. Astfel de piese au fost descoperite într-o serie de așezări și cetăți dacice, ele remarcându-se însă, în special prin prezența lor în contexte funerare specifice unei elite războinice denumită de unii cercetători drept grupul Padea - Panaghiurski Kolonii. După unele opinii, datarea acestora se înscrie, în cronologie absolută, între cca. 150 – 50 a. Chr. Analogiile acestor pumnale sunt mult prea numeroase pentru a le cita aici, motiv pentru care ne rezumăm să amintim o parte din cele mai apropiate piese de acest fel, din punct de vedere geografic.

Revenind la cele patru sondaje, acestea au pus în evidență, pe lângă gropile de „detectoriști”, alte cinci anomalii de natură antropică, conturate cu greu însă datorită faptului că acestea au fost bulversate de cele dintâi. La aceasta s-a mai adăugat și lumina naturală a soarelui, filtrată printre frunze și crengi, improprie realizării unor observații fine de natură stratigrafică. În trei dintre aceste anomalii antice, Cx2, Cx4 și G1, au fost descoperite oase calcinate, iar în complexul Cx3, a fost descoperit in situ, un mic fragment dintr-un arc de fibulă din fier, alături de oxizi de fier rămași pe loc după îndepărtarea obiectelor de către „detectoriști”. Tot în zona acestor secțiuni de sondaj, a fost documentată existența unor materiale arheologice sporadice (ceramică fragmentară și pigmenți de cărbune) care exced limitele mormintelor propriu-zise fără nicio legătură cu acestea, sugerând astfel prezența unei locuiri getice, anterioare orizontului de înmormântare/depunere.

De asemenea, în secțiunea S5, cercetările au mai pus în evidență și existența unui bordei medieval, prevăzut cu un cuptor de tip „pietrar”, complexul fiind distrus ca urmare a unui incendiu.

Evaluarea de teren și diagnosticul arheologic de la Bălănești, punctul Dealul Mare, au condus la identificarea unui nou sit arheologic, complex, care conține probabil o necropolă plană de incinerare ce aparține culturii getice din sec. II-I a. Chr. și care suprapune un nivel de locuire anterior. La acestea se adaugă și o mică așezare din evul mediu (sec. XV-XVI), constituită din câteva bordeie.

Situl arheologic este delimitat la vest și la nord de o serie de drumuri de exploatare forestieră care străbat culmea dealului, în timp ce spre sud și la est, acesta merge până la limita naturală a platoului, în locul de unde terenul începe să coboare destul de accentuat. Din păcate, anterior evaluării noastre și a celor care au descoperit piesele intrate în patrimoniul muzeului județean, acesta a fost braconat intens de căutătorii de metale. Pe parcursul cercetării am reușit să identificăm urmele intervenției lor, care numără în jur de 30 de gropi.

Materialul arheologic descoperit de noi, nu foarte numeros, dată fiind anvergura redusă a cercetării, este unul destul de variat, constituit preponderent din ceramică, la care se adaugă cărbune, oase calcinate și piese fragmentare din fier.

Importanța vestigiilor arheologice identificate, rezidă prin prisma noutății descoperirilor, contribuind la îmbogățirea topografiei arheologice a comunei Bălănești și a Repertoriului arheologic național.

Bibliografie

Alexandrescu 1983: A. D. Alexandrescu, *Tombes de chevaux et pieces du harnais dans la necropole gete de Zimnicea*, în *Dacia* N.S., 27, 1983, 67-78.

Bondoc 2009: D. Bondoc, *Descoperirile de epoca La Tène de la Padea, jud. Dolj*, în *SCIIVA*, 59-60, București, 2008-2009, p. 137-163.

Borangic , 2015- Cătălin Borangic, *Falx dacorum. Dacorum falces. Armele încovoiate ale dacilor*, Academia Română – Centrul de studii Transilvane, Cluj Napoca, 2015.

Calotoiu 2007: Gh. Calotoiu, *Așezări traco-geto-dacice în bazinul mijlociu al Jiului*, Târgu Jiu, 2007.

Ciugudean 1980: H. Ciugudean, *Mormântul dacic de la Blandiana (jud. Alba)*, în *ActaMN*, XVII, 1980, p. 425-432.

Glodariu, Iaroslavschi 1979: I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizația fierului la daci (sec. II î.e.n. – I e.n.)*, Cluj-Napoca, 1979.

Marinoiu , 2004: V. Marinoiu, *Romanitatea în nordul Olteniei*, Târgu Jiu, 2004..

Rustoiu 1996: A. Rustoiu, *Metalurgia bronzului la daci (sec. II î.e.n. – I e.n.)*, București, 1996.

Rustoiu 1997: A. Rustoiu, *Fibulele din Dacia preromană (sec. II î.e.n. – I e.n.)*, București, 1997.

Rustoiu 2001: A. Rustoiu, *Ornamentica pumnalelor curbe traco-dacice*, în C. Cosma,

Rustoiu 2007: A. Rustoiu, *Thracian „sica” and Dacian „falx”: The history of a „national” weapon*, în S. Nemeti et al. (ed.), *Dacia felix. Studia Michaeli Bărbulescu oblata*, Cluj-Napoca, 2007, p. 67-82..

Sîrbu 1993: V. Sîrbu, *Credințe și practici funerare, religioase și magice în lumea geto-dacilor*, Galați, 1993.

Sîrbu, Borangic 2015: V. Sîrbu, C. Borangic, *Paznicii trecătorii. Mormintele dacice de pe Valea Oltului*, în *ArheoVest*, III, In Memoriam Florin Medeleț, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie, 1, Szeged, 2015, p. 369-390.

Ștefulescu 1904: Al. Ștefulescu, *Gorjul istoric și pitoresc*, Târgu Jiu, 1904.

Toropu 1976 : O. Toropu, *Romanitatea târzie și străromânii în Dacia*

Traiană sud-carpatică, sec. III – X, Craiova, 1976.

Teodor et al. 1998: S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, *Așezarea geto-dacică de la Poiana, jud. Galați. Unelte, arme, piese de harnașament și alte piese din fier, bronz, lut ars și piatră*, în AM, XXI, 1998, p. 43-133..

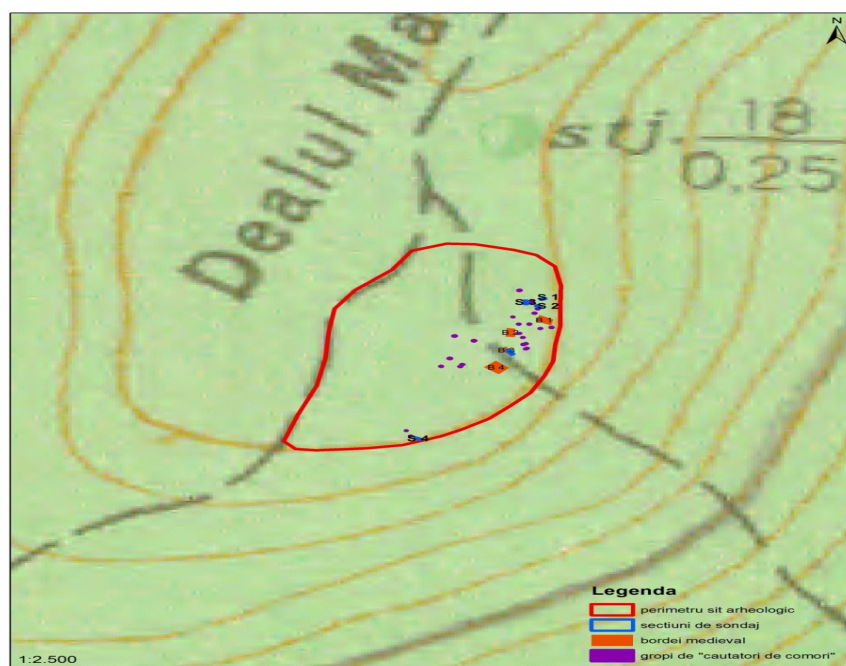
Wozniak 1974: Z. Woiniak, *Wschodnie pogranicze kultury Latenskiej*, Wrocław-Warszawa- Kraków-Gdańsk, 1974.

Zirra 1971: V. Zirra, *Beiträge zur Kenntnis der keltischen Latène in Rumänien*, în Dacia, N.S., 15, 1971, p. 171-238.

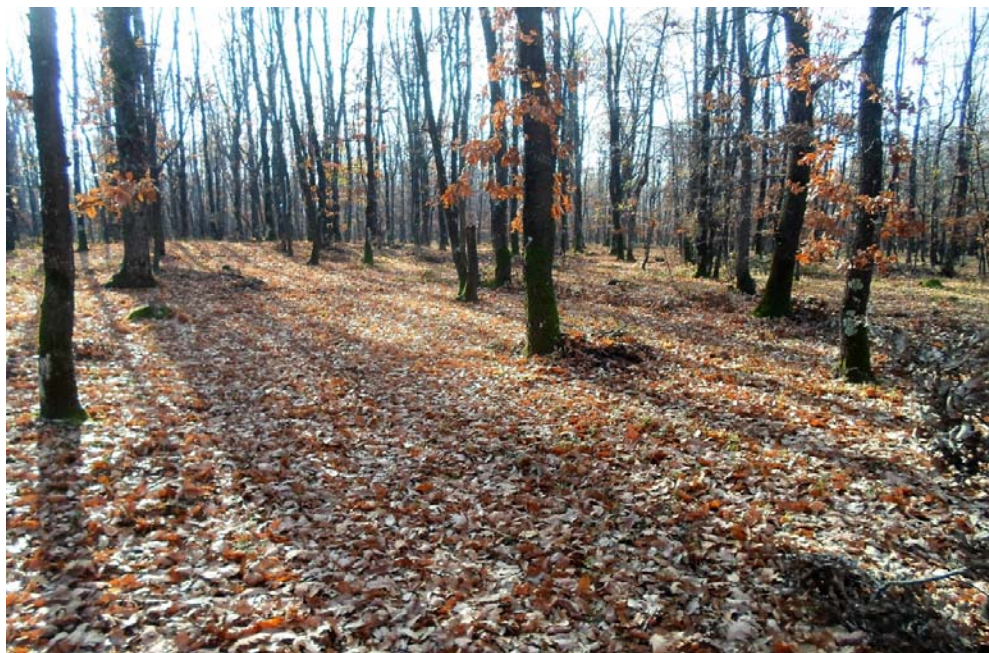
ILUSTRĂȚII

Localizarea pe harta României, având ca reper municipiul Târgu Jiu.

Plan de situație

Aspecte din timpul cercetărilor arheologice de la Bălănești – Dealul Mare.

Aspecte de săpătură - Cx2,

Aspect de săpătură Cx 3

Aspect de săpătură din secțiunea S 4 și G1 (Cx 4)

Ceramică getică din secțiunile S 3 și S 4 (Cx 3 și Cx 4)

Ceramică feudală din secțiunea S 5 (Cx 5).

Artefacte descoperite cu detectorul de metale (aspecte din expoziție)